

ANALIZA MANUALELOR DE ISTORIE DIN REPUBLICA MOLDOVA ȘI ROMÂNIA PRIVIND PROMOVAREA VALORILOR NAȚIONALE, EUROPENE ȘI UNIVERSALE

Sergiu SUVAC,

*doctorand, Universitatea „Valahia”, Târgoviște, Dâmbovița, România,
suvacsergiu@mail.ru*

Summary

The long-term goal of studying history is to equip students with notions and knowledge about the development of human society and its historical development. Textbooks must form patriotic feelings for students, develop in their consciousness a spirit of promoting national, european and universal values. The textbook analysis provided by the Council of Europe reveals multiple pressures on school history: political pressures, changing education system, economic constraints, pedagogical styles, theories of learning and also, especially in the case of history, public pressures. I believe that every element of manipulation in history textbooks needs to be discussed, because only in such a format would a balance of coordinated values be reached for teaching the discipline.

Keywords: *curriculum, national values, history textbooks, european values, universal values.*

În etapa actuală, în Republica Moldova și România se insistă tot mai mult pe latura formativă a învățământului, iar disciplina școlară de istorie are menirea de a contribui, prin mijloacele sale specifice, la crearea personalității elevilor și la integrarea acestora în societate.

Scopul pe termen lung al studierii istoriei este acela de a-i înarma pe elevi cu noțiuni și cunoștințe referitoare la dezvoltarea societății omenești și devenirea sa istorică. Orice lecție de istorie urmărește atât rezolvarea aspectului informativ, cât și formativ¹.

În conformitate cu *Curriculumul la istorie*, Ediția 2019, din Republica Moldova, în ciclul gimnazial procesul educațional la Istoria românilor și universală are următoarele obiective:

- dezvoltarea gândirii critice;

---

¹ Gheorghe Iuțș. *Didactica Istoriei*. UAIC din Iași. Facultatea de Istorie, 2018, p. 5.

- dezvoltarea competențelor de lucru utilizând surse istorice (de informare și aplicare în contexte diferite);
- formarea abilităților de analiză și evaluare a motivațiilor acțiunii umane, de stabilire a relației dintre acțiunea umană și valorile unei societăți democratice²;

Referindu-mă la obiectivul al treilea, aș dori să reiterez faptul că valorile unei societăți democratice sunt multiple. În primul rând, acestea reprezintă idei și credințe importante pentru comunitatea întreagă, care devin practici concrete prin comportamentul oamenilor. Asemenea valori sunt: libertatea, toleranța, cultura, egalitatea în fața legii, patrimoniul cultural, pacea etc. Desigur, aceste enumerații de valori pot fi extinse de la o situație la alta, cert este că ele trebuiesc educate și cultivate cu ajutorul disciplinei istorice și al manualelor de profil istoric.

Manualul reprezintă un instrument indispensabil în opera de formare a unui tânăr. „Într-o circulară a Eforiei școalelor din Țara Românească în perioada regulamentară se arăta că elevii fără manuale «își pierd vremea în zadar», că ei nu merg la școală «numai ca să fie profesorul doică», ci ca să învețe, iar fără cărți «ce învățatură li se poate da?»”³

Manualele trebuie să formeze elevilor sentimente patriotice⁴, să dezvolte în conștiința acestora un spirit de promovare a valorilor naționale, europene și universale. Datoria profesorului este să promoveze la maxim și prin diferite căi valori inestimabile. Valorificarea trebuie realizată prin prisma manualelor de istorie, care trebuie să accentueze problema evoluției civilizației, a contribuțiilor națiunilor, a relațiilor și prestațiilor lor și nu prin exacerbarea conflictelor⁵. Elevii, desigur, sunt acei mesageri care transmit mai departe tezaurul existent. În accepția lui D. Berindei, avem sarcina să oferim prin manuale tot ce avem căci alte căi mai bune și mai sigure nu sunt.

Analiza manualelor oferită de către Consiliul Europei relevă multiple presiuni exercitate asupra istoriei predate în școală: presiunile politice, sistemul de învățământ în schimbare, constrângerile economice, stilurile pedagogice, teoriile asupra învățării și de asemenea, mai ales în cazul

---

² *Curriculum Național. Istoria Românilor și Universală*. Clasele V-IX. Chișinău, 2019, p. 7.

³ A. Nicolae, Gh. Pârnuță. *Istoria învățământului din Oltenia*, vol. I. Craiova, 1977, p. 293.

⁴ S. Suvac. *Elemente de patrimoniu etnocultural în manualele de istorie din Republica Moldova*. În: Valorificarea patrimoniului etnocultural al Republicii Moldova în cercetare și educație (Ediția a III-a). Chișinău, 2018, p.37.

⁵ Berindei Dan. *Manualele de istorie: între educație națională și educație europeană*. București. <http://www.historica-cluj.ro/anuare/AnuarHistorica2003/21.htm>. Accesat: 29.03.2020.

istoriei, presiunile opiniei publice⁶. Acest lucru vine ca antimodel al valorilor naționale, europene și universale, evitând abordările negativiste ale acestor presiuni. Consider că trebuie pus în discuție fiecare element de manipulare în manualele de istorie, pentru că doar în asemenea format s-ar ajunge la un echilibru de valori coordonate pentru predarea disciplinei.

În Republica Moldova disciplina istorică predată în școală este pe alocuri dominată de politica statului și acest fapt se datorează manualelor de profil scrise în anii guvernării comuniste sau imediat următoare, de ex., Gh. Gonța, P. Parasca, P. Cerbușcă, V. Haheu, N. Petrovski. *Istoria universală. Istoria românilor. Manual pentru clasa a V-a*. Chișinău: Știința, 2000, reeditat în anul 2011 cu mici schimbări de conținut. Manualul conține în proporție de 90% subiecte ale istoriei universale preluate din manualul de *Istorie universală. Manual pentru clasa a V-a*, autori: P. Cerbușcă, V. Haheu, Gh. Gonța, N. Petrovski., Chișinău: Î.E.P. Știința, 1999⁷. Puși în situația de a selecta subiecte ale epocii respective, autorii nu au introdus în componența acestora elemente valorice accentuate precum pacea ca element de echilibru după războaiele antice și condițiile acesteia. Mai sunt evitate subiecte concrete ce țin de patrimoniul cultural material / imaterial. Acest lucru s-a întâmplat poate din cauza că statul nostru nu are o practică democratică majoră în spate sau autorii nu au găsit de cuviință să introducă unele aspecte de cultură cu identitate românească. În urma analizei manualului de istorie de clasa a V-a, cu părere de rău, nu am depistat măcar câteva aspecte culturale indicate ca fiind transmise de la geto-daci la generațiile noastre precum: ocupațiile cotidiene, unele tehnici de prelucrare a pământului, vestimentație, de construcție, olăritul, elevii sunt puși în situația deducerii indirecte etc. Acest lucru demonstrează că, la nivel cultural, manualul respectiv nu respectă normele internaționale care au fost ratificate de Republica Moldova. Or, neajunsurile indicate pot crea dileme, confuzii în rândul elevilor de clasa a V-a în privința originii române a neamului nostru.

Elevilor din clasa a VI-a li se predă la disciplina istorie epoca medievală. Conform cronologiei istorice, statele românești erau deja create. Așa că în clasa a VI-a putem discuta de o entitate aparte românească, cu valori distincte și cultură originală. Un manual de istorie pentru clasa respectivă a

⁶ Ann Low-Beer. *Consiliul Europei și Istoria în școală*. Strasbourg, 1997, p.11.

⁷ P. Cerbușcă, V. Haheu, Gh. Gonța, N. Petrovski. *Istorie Universală. Manual pentru clasa a V-a*. Chișinău. Î.E.P. Știința, 1999.

fost editat de Corneliu Popovici și Angela Popovici cu denumirea *Istorie. Manual pentru clasa a VI-a*. Acest manual nu este la moment utilizat în procesul educațional, dar câțiva ani elevii au studiat după acesta. Valorile naționale care au prins un „start-up” anume în această perioadă sunt evitate: dezvoltarea științifică, ca fenomen internațional, era absentă din manuale, iar emanciparea femeilor a fost tratată foarte sumar, chiar dacă în perioada Evului Mediu pe alocuri femeia își capătă rolul de „bastion al modelului în cultură” .

Privitor la cultura noastră, nu putem desluși prea multe. Există doar un singur subiect despre cultură în cadrul Capitolului „Cultura Europei”, și anume *Cultura în spațiul carpato-dunărean*⁸. Conform subiectului dat: „În a doua jumătate a secolului al XVI-lea – începutul secolului al XVII-lea datorită creșterii generale a activității culturale, extinderii domeniilor de creație, contactului cu mediile străine are loc o sincronizare a vieții artistice și intelectuale cu dezvoltarea culturii europene”⁹. Putem stabili din aceste idei precum că cultura noastră începe să se integreze în elementele culturale europene încă din perioada medievală. Cu părere de rău, însă aici se încheie și rubrica dedicată culturii noastre moștenite. Sunt făcute referințe doar la învățământ și literatură, evitându-se elementele concrete culturale ale noastre cu care am ieșit pe arena internațională în această perioadă.

Un manual pe care îl utilizăm în școală în ultimii ani este *Istoria universală, a românilor, Epoca Modernă Partea I. Manual pentru clasa a VII-a*, autori fiind Demir Dragnev, Constantin Drachenberg, Igor Ojog, editat în 2002 și ulterior reeditat în 2011. Autorii oferă prin prisma subiectelor abordate realități istorice care, consider, nu le oferă situații de a pune în discuții elemente ale valorilor de pace, toleranță sau chiar patrimoniu cultural. Vorbind despre valorile universale ale egalității, solidarității afirm ideea precum că nu s-a respectat principiul echilibrului de subiecte pentru statele extraeuropene, dat fiind faptul că doar câte o temă s-a acordat continentelor Americii de Sud, Asiei și Africii, situație care nu face altceva decât să suprapoziționeze importanța valorică a europenilor în raport cu celelalte continente oferind un exemplu de antimodel de valori. Cu părere de bine, se oferă un capitol aparte culturii românești în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea–prima jumătate a secolului al XIX-lea, oferind informații

---

⁸ C. Popovici, A. Popovici. *Istorie. Manual pentru clasa a VI-a*. Chișinău: Lumina, 2006, p. 5.

⁹ *Ibidem*, p.192.

privitoare și la cultura Basarabiei și Transnistriei sub regimul țarist. În cadrul acestui capitol putem observa diverse imagini ale țăranilor la muncile câmpului, tehnici agricole din secolul al XIX-lea. Analizând aceste imagini, elevii cu ușurință pot desluși vestimentația țăranilor pe care am moștenit-o drept valoare etnoculturală. La pagina 181 autorii redau imaginea unei domnițe îmbrăcate în haine naționale cu motive românești. Acesta este un tablou al lui C.D. Rosenthal „*România revoluționară*”¹⁰. Aceste imagini clare și reale, fiind analizate de către elevi, oferă un cadru exact despre patrimoniul cultural al neamului nostru și evident elementele care încă mai persistă în cultura regională moldovenească. Chiar dacă cultura Basarabiei și Transnistriei era controlată de regimul țarist, autorii acestui manual au reușit să spargă stereotipul de frică culturală și au prezentat elemente reale din viața cotidiană ale țăranilor din teritoriu.

Istoria modernă partea a II-a este studiată în clasa a VIII-a. Unul dintre manualele care au fost utilizate în școală ca mijloace didactice este *Istorie. Manual pentru clasa a VIII-a*. Autori: Petru Boico, Valentina Cincilei, Maria Veveriță.¹¹ Ca să fiu obiectiv, din perspectiva valorilor naționale, europene dar și universale, aici sunt prezentate subiecte de echilibru valoric precum: minorități etnice în Basarabia¹², teme dezvoltate bazate pe spațiul extracontinental, dar după analiza altor criterii și particularități acest manual a fost retras din uzul școlar.

Manualul de istorie a românilor și universală pentru clasa a IX-a, autori: Igor Șarov, Igor Cașu, Maia Dobzeu, Pavel Cerbușca, descrie aspecte ale istoriei contemporane. Acesta contribuie la studierea bogăției materiale și imateriale a generațiilor anterioare, la convingerea tinerei generații spre păstrarea și promovarea valorilor naționale, europene și universale. Din punct de vedere factologic, manualul abordează echidistant subiectele propuse, dar, consider, s-a acordat o atenție modestă tratatelor de pace după Primul și al Doilea Război Mondial. Evenimentele au fost prezentate din punct de vedere politico-diplomatic, fără a se focusa atenția asupra valorilor de pace, toleranță imperioase echilibrului social. Desigur, nu negăm aportul obiectiv al acestui manual asupra evenimentelor din istoria națională.

¹⁰ D. Dragnev, C. Drachenberg, I. Ojog, E. Dragnev, Gh. Gonța, I. Varta. *Istoria universală. Istoria românilor. Manual pentru clasa a VII-a*. Chișinău: Știința, 2002, p.181.

¹¹ P. Boico, V. Cincilei, M. Veveriță. *Istorie. Manual pentru clasa a VIII-a*. Chișinău: Univers Pedagogic, 2006.

¹² *Ibidem*, p..46.

Totuși, trebuie abordate mult mai profund subiecte precum: Foametea și deportările din RSSM (1946-1947, 1949)¹³, Colectivizarea forțată, Cenzura vieții culturale etc. Este nevoie de o paralelă cu societatea fără acte totalitariste, pentru ca elevii să înțeleagă importanța valorii statului de drept. Ce ține de aspectul cultural, manualul oferă informații modeste. Or, cultura statului nostru este importantă pentru generația prezentă, iată de ce este esențial să dezvoltăm așa subiecte. Manualul oferă unele imagini ale ansamblurilor noastre naționale¹⁴. Desigur, acest element este indispensabil pentru patrimoniul nostru și consider binevenită o astfel de reprezentare. Foarte bine sunt prezentate minoritățile etnice în Republica Moldova și românii din afara hotarelor României și Republicii Moldova¹⁵ și cultura lor. Ba chiar mai mult, consider că subiectul este unic pentru manualele de istorie din Republica Moldova. Referitor la acest studiu de caz, vreau să afirm că pot apărea diverse teme de discuții privind elementele de patrimoniu cultural coexistent cu cel al minorităților etnice din Republica Moldova, iar elevii sunt motivați în cercetarea domeniului respectiv.

Este evident, manualul de istorie are un loc important în tot ceea ce se întâmplă. „Și aici se tinde către o renaștere, de la rețușarea și eliminarea de moșteniri din manualele epocii anterioare la reintroducerea unei benefice prezențe concurențiale a manualelor. Drumul ce trebuie străbătut este încă lung și obstacolele nu lipsesc și nu vor lipsi, căci nu este vorba numai de o realiniere care revine manualului românesc de istorie, în sensul eliminării sechelelor totalitare și regăsirii depline a unui numitor comun, ci este vorba și de a răspunde, alături de întreaga istoriografie didactică a lumii, provocărilor grave și complicate în fața cărora se găsește omenirea în ansamblul ei¹⁶”.

Autorii de manuale sunt obligați să păstreze un echilibru între valorile locale, regionale, naționale, europene, dar și universale, fără a face abstracție de prioritizarea acestora. Deseori se încearcă a se concentra pe importanța unei națiuni, societăți, culturi în favoarea alteia, dar subiectivismul dovedit nu face altceva decât să creeze în subconștientul elevilor o

---

¹³ I. Șarov, I. Cașu. M. Dobzeu, P. Cerbușca. *Istoria Românilor și Universală. Manual pentru clasa a IX-a*. Chișinău: Cartdidact, 2013, p. 86.

¹⁴ *Ibidem*, p.102.

¹⁵ *Ibidem*, pp.114-117.

¹⁶ Berindei Dan. *Manualele de istorie între educație națională și educație europeană*. București. <http://www.historica-cluj.ro/anuare/AnuarHistorica2003/21.htm>. Accesat: 29.03.2020.

antipatie, indiferență față de diverse valori precum religie, rasă, etnie sau cultură.

Prejudiciile aduse altor popoare și altor zone prin predarea istoriei vor trebui depășite. Un bun manual trebuie să-și asume unele răspunderi (de exemplu, că democrația parlamentară reprezintă ceva pozitiv). Ar fi totuși folositor dacă autorii și-ar manifesta deschis părerile și le-ar discuta. De exemplu, dacă se discută despre societatea multiculturală, un manual nu ar trebui doar să înșire argumentele pro și contra, ci să adopte o poziție clară față de aceasta¹⁷.

Învățarea istoriei în școlile din România, la fel, vine cu cele două componente - istoria universală și cea națională.

Comparând conținutul istoric al manualelor din Republica Moldova cu cel din România, putem deduce că la noi este o etapizare cronologică începând cu clasa a V-a și finalizată cu clasa a IX-a, iar în România principiile care separă conținuturile pe clase sunt puțin confuze: principiul cronologiei relative și principiul de abordare problematică a istoriei și doar pe planul al doilea se conturează cronologia absolută.

Din punctul de vedere al valorilor exprimate în articol, manualele de istorie din România nu reușesc întotdeauna să promoveze atitudini de respect și valorizare a diversității. Ceea ce reușesc aceste manuale este să introducă sumar câteva concepte legate de tematica diversității în societatea umană, precum și câteva (foarte puține) exemple de evenimente istorice importante pentru comunități minoritare - indiferent de natura acestora¹⁸. Autorii de manuale introduc în subiectele abordate concepte clasice, precum minorități etnice, religioase, culturale cu tradiții, unitate în diversitate, alături de noi concepte derivate din cadre teoretice ce valorizează diferența -multiculturalism, diversitate, decolonizare.

Planul-cadru adoptat în 2006 prevede ca disciplina istorie să formeze următoarele competențe generale și să transmită următoarele seturi de valori și atitudini elevilor (măsura în care formarea acestor trăsături atitudinale se realizează trebuie corelată și cu conținuturile didactice din manuale):

- Relaționare pozitivă cu ceilalți,

¹⁷ Ann Low-Beer. *Consiliul Europei și Istoria în școală*. Strasbourg, 1997, p. 68.

¹⁸ Costache Irina. *Analiză a manualelor de Istorie realizată pentru Centrul de Resurse Juridice*. București, 2016, p.2 <http://www.crj.ro/wp-content/uploads/2016/11/CRJ-Analiza-Manuale-Istorie-educatie-fara-discriminare.pdf>. Accesat: 30.03.2020.

- Respectarea drepturilor fundamentale ale omului,
- Rezolvarea pe cale non-violentă a conflictelor,
- Asumarea diversității etnice, sociale, religioase și culturale.¹⁹

Manualele școlare de istorie sunt printre puținele instrumente de modelare a caracterului elevilor într-un spirit al valorilor democratice, doar că acestea sunt departe de a fi perfecte, de aceea necesită îmbunătățiri calitative la toate domeniile de referință: valori, cultură, patrimoniu cultural, democrație etc. Adesea cadrele didactice trebuie să-și asume rolul de „deslușitori” ai valorilor ascunse printre subiecte. Frecvent, această situație determină profesorii să dea la o parte manualele și să recurgă la surse alternative de informare.

Manualul de istorie pentru clasa a V-a., autori: Maria Mariana Gheorghe, Vasile Ionescu, Irina Ema Săvuță, Aurel Constantin Soare. București, Corint Books, 2017, este un model tipic de manual care oferă elevilor cunoștințe nu doar prin reproducerea unor texte, dar și prin exemplele de valori abordate precum: Imnul României așezat înaintea altor subiectele. Acest model de promovare a valorilor naționale îi ajută pe elevi în identificarea națională, etnică și culturală chiar din clasa a V-a. Important este de menționat că subiectele acestui manual sunt echitabil interpretate și corect gestionate fără a se purcede la părtinirea istoriei pentru unele state în defavoarea altora. Cât privește setul de valori culturale, acestea sunt abordate, dar după părerea mea, ar trebui de axat mai mult pe moștenirea culturală a geto-dacilor, deoarece pe lângă ocupații, vestimentație și credințe²⁰ geto-dacii promovau un set de rituri, ceremonii, ceramică, arte plastice chiar și folclor, iar aceste diversități ale culturii au stat la baza creării statutului identitar al statelor românești.

Un *manual de istorie pentru clasa a VI-a, autor Magda Stan, care a fost avizat pozitiv de Ministerul Educației Naționale, pare o sursă de informare plauzibilă pentru elevi și desigur așa și este, doar că după o analiză mai aprofundată am descoperit unele momente neclare pentru mine, ce țin mai ales de aspecte valorice, și anume de cultura europeană de ansamblu. Programa școlară la istorie prevede ca direcție de studiu și elementele de cultură și civilizație, care au o pondere de aproximativ 70% pentru clasa a*

---

¹⁹ *Ibidem*, p.5.

²⁰ Gheorghe Maria Mariana, Ionescu Vasile, Săvuță Irina Ema, Soare Aurel Constantin. *Istorie. Manual pentru clasa a V-a.* București, Corint Books, 2017, pp. 76-77.

V-a și de 50% pentru clasa a VI-a.²¹ Acest manual nu posedă un număr suficient de subiecte care ar dezvolta o atitudine de ansamblu asupra valorilor culturale europene. Dar în viziunea mea aceste neajunsuri se completează prin promovarea altor valori universale precum egalitatea de gen, toleranța, pacea etc., aici vin doar cu un exemplu. Doar în acest manual am observat un număr însemnat de personalități de gen feminin care s-au afirmat în diverse sfere cotidiene moderne: *Epoca victoriană s-a caracterizat și prin afirmarea tot mai puternică a femeilor în societate. Acestea au început să lucreze în domenii precum industria textilă, administrație, educație, au devenit cunoscute în literatură (surorile Emily, Charlotte și Anne Brontë, Elisabeth Browning, Anna Sewell) și știință (Herta Ayrton în matematică, Margaret Benson în biologie etc.)*²².

Aceste exemple denotă că femeile doreau să obțină dreptul de vot și recunoașterea egalității lor cu bărbații. Nu putem nega tendința autorului de a promova o valoare universală a egalității de gen. Așa contribuie ca un model la coagularea unei idei despre egalitate în rândul copiilor.

În clasa a VII-a elevii studiază perioada modernă și contemporană. Un manual de istorie pentru etapa dată este *Istorie. Manual pentru clasa a VII-a*. Autor Maria Ochescu. București, Editura Art Klett SRL, 2019. Fiind recent tipărit, manualul ar viza asigurarea unui echilibru între dezvoltarea dimensiunilor cognitive și dezvoltarea dimensiunii atitudinal-valorice ale elevilor de gimnaziu, iar la acest nivel accentul este pus pe diversitate (culturală, socială, politică, de gen etc.) și pe acceptarea și valorizarea pozitivă a acesteia²³. În urma analizei subiectelor dezvoltate în manual, putem oferi acestuia o notă maximă, deoarece, în viziunea mea, autorul cu ușurință a reușit să îmbine cadrul valoric al omului cu cel atitudinal al copiilor, venind cu studii de caz care scot în evidență toleranța, dreptatea, pacea și egalitatea: Holocaustul, Terorismul, Femeia în viața publică, Tratatetele de pace, Patrimoniul cu noi forme de exprimare artistică: Curentul DADA²⁴ etc. Depășind aceste subiecte, elevilor ușor le propui teme de discuții pe diverse domenii de la politică la societate și de la economie la cultură, iar toate ar avea ca finalitate o impresie pentru viața cotidiană a fiecăruia.

²¹ *Programa școlară pentru disciplina ISTORIE. Clasele a V-a - a VIII-a*. București, 2017, p. 19.

²² Stan Magda. *Istorie. Manual pentru clasa a VI-a*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2018, p. 94.

²³ Ochescu Maria. *Istorie. Manual pentru clasa a VII-a*. București: Editura Art Klett SRL, 2019, p. 4.

²⁴ *Ibidem*, pp. 6-7.

Istoria românilor. Manual pentru clasa a VIII-a, Teora 2014, Liviu Lazăr și Viorel Lupu, referenți științifici Bogdan Murgescu, Octavian Burcin, Simion Molnar – este manualul din care elevii acestei trepte au studiat din anul 2007. Abordarea spre valorizarea pozitivă a diversității etnice și religioase este o premiză evidentă a întregului manual²⁵.

Principalele idei prezentate sunt axate pe probleme naționale; un exemplu este titlul secțiunii „Spațiul românesc văzut de istorici”²⁶. Cu toate acestea, rareori temele propuse reușesc să evadeze dincolo de simple constatări declarative lipsite de conținut factual, precum idei de tipul: „Comunitățile etnice care conviețuiesc cu românii au stimulat, după cum era și firesc, diversitatea acestui spațiu, fiind o sursă de îmbogățire și de influență reciprocă în sens pozitiv. Între unitatea dată de civilizația autohtonilor și diversitatea adusă, printre altele, de civilizația altor neamuri cu care românii au conviețuit există un raport echilibrat care constituie baza dezvoltării societății noastre”²⁷. Valorile de egalitate între bărbați și femei, între rasele umane și etniile conlocuitoare din cadrul spațiului românesc, aproape că sunt marginalizate, ceea ce ne duce cu gândul că la capitolul valorilor naționale, europene și universale acest manual trebuie îmbunătățit. Valoarea culturii naționale reprezentată prin cultura românească în secolul al XIX-lea pune în discuții doar câteva subiecte legate de cultura minorităților în ansamblul culturii majorității conlocuitoare. Se specifică că unele personalități din etnia minoritare au contribuit la dezvoltarea culturii românești creând un echilibru de caracter unitar al acesteia.

În concluzie, putem afirma că manualul trebuie să transmită elevilor datele esențiale ale istoriei proprii sale etniei, dar insistându-se nu pe războaie și cuceriri, necesare și ele a fi cunoscute, dar ca triste experiențe, ci pe spiritualitate și civilizație. Numai în așa mod vom aborda ansamblul de valori necesare pentru o existență pașnică în raport cu semenii noștri. Valorile naționale, europene și universale reprezintă idei și credințe importante pentru comunitatea întreagă, care devin practici concrete prin comportamentul oamenilor. Asemenea valori sunt: libertatea, toleranța, cultura, egalitatea în fața legii, patrimoniul cultural, pacea etc.

---

²⁵ Costache Irina. *Analiză a manualelor de Istorie realizată pentru Centrul de Resurse Juridice*. București, 2016, p.6. <http://www.crj.ro/wp-content/uploads/2016/11/CRJ-Analiza-Manuale-Istorie-educatie-fara-discriminare.pdf>. Accesat: 30.03.2020.

²⁶ Musteață Sergiu. *Noi despre vecini și vecinii despre noi. Manualele de istorie în Republica Moldova, România și Ucraina*. Târgoviște: Cetatea de Scaun, 2018, p.105.

²⁷ Lazăr Liviu, Lupu Viorel. *Istoria Românilor. Manual pentru clasa a VIII-a*. București: Teora, 2014, p. 5.

Suntem de părere că manualele trebuie să formeze elevilor sentimente patriotice, să dezvolte în conștiința acestora un spirit de promovare a valorilor despre care vorbim. Datoria noastră este să promovăm la maximum și prin diferite căi valori inestimabile. Valorificarea trebuie să o facem prin prisma manualelor de istorie, iar aici pe accentuarea unei atenții către problema evoluției civilizației, a contribuțiilor națiunilor, și nu prin descrierea conflictelor.

Vom recomanda autorilor de manuale să țină cont de câteva sugestii importante:

- definirea cât mai clară a termenilor istorici prin prisma exemplificării valorilor necesare,
- subiectele abordate să fie mai puțin voluminoase și mai mult valorice, conținând mai multe imagini simbolice, documente istorice bazate pe respectarea drepturilor omului,
- descrierea modelelor de istorie în care au triumfat valorile mai presus decât urmările precum libertatea, egalitatea, fraternitatea, pacea și cultura.